

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

Oponent: prof. PhDr. Milan Portik, PhD., Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky a psychológie PF PU v Prešove
Autor práce: PaedDr. Monika Máčajová, PhD.
Názov práce: Diagnostika fonologického a fonematického uvedomovania v predškolskom veku
Rozsah : 211 strán, 95 titulov uvedenej literatúry, 28 strán príloh

1. Aktuálnosť a relevantnosť zvolenej problematiky

V súčasnom časopriestore žiakov vstupujúcich do prvého ročníka základnej školy sa objavuje zaujímavý fenomén. Na jednej strane je dynamický nárast žiakov, ktorí pri vstupe do školy už vedia čítať, a v mnohých prípadoch aj písať, a druhý pól tvoria žiaci, ktorí majú veľké problémy nielen so zvládnutím základného poznania, ale absentujú u nich aj základné motorické zručnosti na úspešnú adaptáciu do procesov úspešného školovania (obvykle žiaci zo znevýhodňujúceho prostredia). V priestore medzi týmito krajnými pólmi sú žiaci, ktorí s menšími či väčšími problémami zvládajú prvé nároky na vynárajúcu sa čitateľskú gramotnosť. Dôkazom takéhoto tvrdenia môžu byť výsledky medzinárodných meraní, v ktorých čitateľská gramotnosť našich žiakov je pod priemerom. To, že habilitantka sústreďuje svoju pozornosť na obdobie predškolského veku, teda do časového obdobia, kedy sa utvárajú východiská pre čitateľskú a pisateľskú gramotnosť, do obdobia, kedy na základe identifikácie predpokladov, schopnosti a rozvojtvojných dispozícií možno účinne vstupovať do využívania adekvátnych prístupov porozumenia týchto procesov – považujem za aktuálne a potrebné. Mimoriadne cenné je vytvorenie a overenie nástrojov na zisťovanie a meranie fonologických zručností u detí od 4 do 7 rokov, teda tých predpokladov, ktoré s úspešnou čitateľskou gramotnosťou úzko súvisia a ich používanie môže výrazne pomôcť pri jej skvalitňovaní.

2. Teoretický a metodologický aspekt témy

Celá práca je napísaná prehľadne, zrozumiteľne, má výbornú logickú štruktúru, nie sú v nej zbytočné exkurzy od hlavnej témy. Tak teoretická ako aj empirická časť je metodologicky dobre ukotvená s presným a vecným vymedzením kategórií, ktoré sa vzťahujú na otázky osvojovania si reči u dieťaťa. Krátky historický prehľad na prístupy pri osvojovaní si čitateľskej gramotnosti iba naznačuje, že snahy o jej zefektívňovanie sú permanentné a že aj zámer autorky posúvať poznanie a vytvárať nové stratégie je úplne prirodzeným krokom. Pozitívne hodnotím dominantnú orientáciu na otázky fonologického a fonematického uvedomovania, ktoré sú analyzované z rôznych pozícií (sluchová analýza a syntéza, sluchová pamäť, rýchle automatické pomenovanie, sluchová diferenciacia, vnímanie rytmu, fonologické verzus ortografické dekódovanie, vyvodzovanie písmen, slabikovanie, zameny písmen, elízie, pseudoslová, počúvanie). Vymedzenie úloh pre rozvoj tejto oblasti v súčasných platných školských dokumentoch (ŠVP- ISCED 0, 1), ale hlavne kritická analýza dokumentov poukazuje na schopnosť habilitantky dávať veci a javy do súvislostí. Dobře zvládnuté teoretické východiská umožnili pripraviť originálny diagnostický test, ktorý bol aj empiricky overený. Jeho komplexita je uvedená v naformulovaní 28 výskumných úloh. Rozsahom a šírkou záberu skúmaných oblastí patrí tento test k náročným nielen na jeho prípravu, ale hlavne na spracovanie výsledkov. Detailne je to urobené na takmer stotridsiatych stranách práce.

Niektoré poznámky a otázky:

- na s. 32 uvádzate, že u nás nemáme test rýchleho pomenovania. Doc. Mikulajová v štúdiu o vývinovej dysfázii v predškolskom veku – ako začiatku dyslexie (2012) uvádza, že použila položku RAN (rýchle automatické pomenovanie). Nebolo možné použiť túto metodiku?
- Čo by pomohlo pri identifikácii optimálnej metódy čítania pre konkrétne dieťa (s.37). Neexistuje žiadna optimálna väzba medzi kognitívnou štruktúrou dieťaťa a metódami čítania (analytická, syntetická, globálna...)?
- V súčasnosti sa „prerába“ ISCED 0. Dotýka sa aj oblasti osvojovania si reči (tabuľky na s.44-45)?
- Predškolská príprava nie je u nás povinná. Aký to môže mať vplyv na prípravu čitateľských spôsobilosti u detí, ktoré MŠ nenavštevujú (deti zo znevýhodňujúceho prostredia)?
- Ako postupovať s deťmi, ktoré sa samé naučili čítať ešte pred vstupom do ZŠ?
- Konzultovali ste pri tvorbe testu s ďalšími odborníkmi, napríklad s psychológmi? Ako sa, napríklad odstraňoval problém únavy z práce na tak rozsiahlom teste?
- Bolo by zaujímavé uviesť, ako je to v iných jazykoch, ak existujú o tom výskumné zistenia.
- Aký by mal byť štandard? Ako a na akej úrovni by mal byť test zvládnutý? (naznačené na s.100)
- Aj keď nebolo cieľom vyhodnocovať (v tejto fáze) rozdiely vo výsledkoch v gender položke- môžete naznačiť tendenciu?
- Výborná výskumná vzorka -866 detí vo veku 4-7 rokov
- Bralo sa do úvahy aj sociokultúrne prostredie respondentov? (To má iste veľký vplyv na sledované ukazovatele)
- Zaujímavé sú rozdiely (takmer 40%) medzi analýzou slov a slabiky a hlásky(s.106,114). Čomu to pripisujete?
- Perfektne spracované výsledky testovania: analýzy skúmaných javov, tabuľkové prehľady štatistického spracovania údajov
- Aký by bol výsledok u detí, ktoré nenavštevujú materskú školu? Je to možno predikovať (s.117)?
- Aká bude ďalšia cesta tohto testu?

3. Výsledky habilitačnej práce

Zámerom habilitantky bolo navrhnúť a v praxi overiť Test fonologického a fonematického uvedomovania, ktorý by bol využiteľný učiteľmi v edukačnej praxi predprimárneho a primárneho vzdelávania (s.52). Teoretické zázemie konštrukcie testu, schopnosť formulácie adekvátnych záverov zo získaných údajov, ktoré vytvárajú východisko pre jeho štandardizáciu (medián 1 alebo 0) a výborné záverečné zhodnotenie (vyhodnotenie) testových položiek (tabuľka 111) ukazujú na mimoriadne zranenie, odborné i organizačné schopnosti habilitantky, ktorá vytvorila „unikátny“ test (s.211). Som presvedčený, že jeho používanie pomôže učiteľom pri zefektívňovaní čitateľskej gramotnosti žiakov našich škôl.

Záver

Predložená práca **spĺňa všetky kritériá** na tento druh prác. Na základe komplexného posúdenia rozsiahlej a kvalitnej pedagogickej a vedeckej práce uchádzačky **odporúčam** po úspešnej obhajobe **udelit'** PaedDr. Monike Máčajovej, PhD. akademickú hodnosť docent v študijnom odbore 1.1.4 Pedagogika.

V Prešove 4. februára 2014

prof. PhDr. Milan Portik, PhD.